

Arthur ten Cate: *Waarnemers op heilige grond. Nederlandse officieren bij UNTSO 1956-2003.*

Amersfoort: , 2003; 232 blz.; 24,90 euro

ISBN 90-5352-951-9

Eén van de eerste vredesmissies van de VN was de *United Nations Truce Supervision Organisation in Palestine* (UNTSO). Militaire waarnemers werden uitgezonden naar de nieuwe staat Israël om de bestandslijnen te observeren. In eerste instantie leverde Nederland alleen materiële bijdragen, maar vanaf 1956 stuurde het ook militaire waarnemers. Sindsdien zijn er meer dan 500 officieren werkzaam geweest bij UNTSO. De militair-historicus Ten Cate geeft een algemeen overzicht van 46 jaar Nederlandse deelname aan de UNTSO. Chronologisch behandelt hij de Nederlandse militaire waarneming, waarbij de oorlogen die elkaar opvolgden in het Midden-Oosten (Suez-crisis, de Zesdaagse oorlog, de Yom-Kippoeroorlog en de Libanese burgeroorlog) als breukvlakken gelden. Ten Cate concentreert zich hierbij op vragen als: Hoe keken

S I G N A L E M E N T E N

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg (F.v.d.B.). Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door mw Zoë E. Papaikonomou (Z.E.P.), doctoraal studente Eigentijdse geschiedenis en Bachelor-studente Arabisch aan de Rijksuniversiteit Groningen (in de periode september-november 2003 werkzaam op de eindredactie van de *Internationale Spectator*); dr John Löwenhardt (J.L.), als politicoloog en Ruslandkundige verbonden aan de afdeling Onderzoek van het Instituut Clingendael; en Fenna van den Burg. De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website: www.clingendael.nl>library>publications

Defensie en de krijgsmachtdelen tegen de missie aan? Wie werden er uitgezonden en hoe? Waar waren deze Nederlandse militaire waarnemers ooggetuige van? Voor zijn overzicht heeft Ten Cate tal van waarnemers geïnterviewd en hij beschrijft hun persoonlijke ervaringen. In de jaren negentig werd het uitvoeren van vredesmissies voor de Nederlandse krijgsmacht een hoofdtaak. Hiervóór is dit altijd een secundaire taak geweest. De officieren die dus hebben deelgenomen aan UNTSO, waren als het ware pio-

niers. Zij hadden hierdoor te kampen met allerlei problemen en onduidelijkheden, omdat doctrines en regels nog moesten worden ontwikkeld. Daardoor is er ook lange tijd nauwelijks aandacht geweest voor deze idealistische en vaak gevaarlijke vredesmissie. (Z.E.P.)

Peter d'Hamecourt: Rusland in gijzeling. De dramatische afloop van de musical Nord-Ost.

Amsterdam: Mets & Schilt, 2003; 256 blz.; 20,= euro
ISBN 90-5330-369-3

Al bijna tien jaar wordt het maatschappelijk leven in Rusland gegijzeld door de verschrikkelijke oorlog in Tsjetsjenië. Of, beter gezegd: door de onverzoenlijke strijd tussen rebellen en machthebbers in het Kremlin. Er was van 1996 tot 1999 een kort intermezzo van betrekkelijke rust. Maar na het aan de macht komen van president Poetin en het begin van de 'tweede Tsjetsjeense oorlog' in 1999 kwam de oorlog voor veel Russen steeds dichterbij. In 1995 was een ziekenhuis in het zuiden van Rusland gegijzeld, in september 1999 stierven honderden Russen door (nog steeds onopgehelderde) bomaanslagen op woonflats in Moskou. Zelfmoordacties van Tsjetsjeense vrouwen werden langzamerhand 'normaal'. De indruk werd onontkoombaar dat niet alleen het leger leed onder een gebrek aan professionaliteit, maar ook de veiligheidsdienst FSB. Toen op 23 oktober 2002 een Tsjetsjeens zelfmoordcommando 800 toeschouwers van de musical *Nord-Ost* in gijzeling nam, vroegen velen zich af waarom de FSB dit niet had weten te voorkomen. Op minder dan vier kilometer afstand van het Kremlin stouwen de jeugdige Tsjetsjenen het theater vol met explosieven. Zesenvijftig uur later pompten 'Alfatroepen' van de FSB een bedwelmend gas de theaterzaal binnen. Het officiële dodental bedraagt uiteindelijk 129, niet zozeer door het gas maar door het totale gebrek aan voorbereiding op de evacuatie van de bedwelmde slachtoffers. Alle aandacht was gericht op de Alfa-actie: voorkómen dat de gijzelnemers hun springladingen tot ontploffing zouden brengen. De naar verhouding eenvoudige klus van het organiseren van *triage* (het rangschikken van gewonde slachtoffers) en adequaat ambulancevervoer was veronachtzaamd. Daardoor stierf ook Natasja Zjirova, die zich met haar zoon Dima onder de toeschouwers bevond. Dit boek, aan haar nagedachtenis opgedragen, is door D'Hamecourt geschreven

met hulp van andere Nederlandse journalisten in Moskou. Tijdens de 56 gruwelijke uren van de gijzeling hadden zij zo goed en zo kwaad als mogelijk Oleg Zjirov bijgestaan. Het Nederlandse gezin Zjirov was voor een kort verblijf terug in Rusland. Het werd er door terrorisme overvallen. *Rusland in gijzeling* gaat niet alléén over de *dramatische afloop van de musical Nord-Ost*. D'Hamecourt schrijft ook over de achtergronden van de oorlog, de vluchtelingenkampen, de vreselijke realiteit van het huidige 'gepacificeerde' Tsjetsjenië. Het boek is mede gebaseerd op een groot aantal ooggetuigeverslagen, bovenal die van Dima Zjirov, die de gijzeling en het gas overleefde, familieleden, kennissen, acteurs, overlevenden uit de zaal, journalisten, Tsjetsjenen. Het is een aanklacht tegen het terrorisme, maar vooral ook tegen het gebrek aan respect van de Russische autoriteiten voor de individuele mens. (J.L.)

Kees Koonings & Dirk Kruijt (red.): Political Armies. The Military and Nation Building in the Age of Democracy.

London/New York: Zed Books Ltd, 2002; xvi + 398 blz.; euro ISBN 1-85649-980-4

Het leger heeft in het verleden een belangrijke rol gespeeld in het proces van natievorming, het was een 'politiek leger'. Mag men ervan uitgaan dat binnenlandse politieke interventie, in een tijd waarin een democratisch bewind en een zich globaliserende wereldeconomie tot de normen gaan behoren, op haar retour is? Politieke legers vertonen ondanks gemeenschappelijke kenmerken ook grote verschillen. Een militair bewind berust niet alleen op een leger, maar ook op de betrekkingen daarvan met diverse civiele actoren, die van land tot land kunnen verschillen. *Political Armies* is een vergelijkende analyse van de recente ontwikkeling van de rol van het leger in een aantal landen. In

case studies van Peru, Guatemala, Brazilië, Chili, Indonesië, Turkije, Algerije, Nigeria, Ethiopië en Eritrea, Burma en Servië-Joegoslavië komen de economische, politieke, culturele en ideologische veranderingen van de laatste tijd aan de orde, die van invloed zijn geweest op de politieke rol van het leger en op zijn 'nation-building agenda'. Nagegaan wordt hoe in deze landen 'the past, present and future role of political armies can be assessed with respect to the problems of the consolidation of civil politics and democratic governance' (blz. 3). Op deze wijze hoopt men iets meer zicht te krijgen op een mogelijke beleidsvoering waar het de bevordering betreft van internationale stabiliteit, een democratisch bewind, een rechtsstaat, *post-conflict* wederopbouw en van een voortgaande institutionele ontwikkeling. Een van de meer algemene conclusies van de vergelijkende analyse (zie het inventariserend essay van Emanuel de Kadt, blz. 313-332), is dat de strijdkrachten in Latijns-Amerika (op Colombia en Chili na) naar de achtergrond lijken te zijn gedrukt, ook al blijft hun onderschikking aan burgerlijke autoriteiten halfhartig, en is er geen garantie dat de wijzigingen in democratische richting onomkeerbaar zijn. De situatie in een aantal Afrikaanse landen is daarentegen zeer problematisch, terwijl Indonesië een tussenpositie inneemt. Ernstige bestuurlijke problemen in een aantal Afrikaanse staten en hevige interne conflicten leiden in de richting van ineenstorting van de staat. Het politieke leger is er in opmars. Geweld is in die landen niet langer het monopolie van de staat. Er is sprake van proliferatie van wapens en van toenemende privatisering van gewapende actoren. (F.v.d.B.)

Hein de Haas: Migration and Development in Southern Morocco (proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen).

Rotterdam: OPTIMA, 2003; 430 blz.;

20,= euro (te bestellen via
h.dehaas@maw.kun.nl)
ISBN 90-6734-386-2

Hein de Haas probeert met zijn studie de leemte op te vullen in het wetenschappelijk en maatschappelijk debat over arbeidsmigratie vanuit het Middellandse-Zeegebied, door zich te richten op de gevolgen hiervan voor de ontwikkeling van landen waar emigratie plaatsvindt. In de jaren zeventig richtte het debat zich immers vooral op het 'integratievraagstuk' in de landen *waarheen* gemigreerd werd. Aan de hand van empirisch onderzoek in een typisch emigratiegebied, namelijk de Todgha-vallei in Zuid-Marokko, schetst De Haas de massale geldovermakingen en de gevolgen van de sociaal-culturele effecten van emigratie. De Haas plaatst zijn onderzoek in het kader van het algemene, theoretische debat over migratie en ontwikkeling en behandelt onderzoeksvragen en -methodologie. Het blijkt dat de 'migratie-pes-

simisten', die het wegtrekken van migranten als de oorzaak zien van de achteruitgang van de herkomstlanden, dat debat sinds de jaren zeventig domineren. Zijn analyse van de empirische gegevens betreft de niet-migrantenhuishoudens, binnenlandse-migrantenhuishoudens en teruggekeerde internationale migrantenhuishoudens. Ook beschrijft De Haas Marokko, emigratieland bij uitstek, in het algemeen. Hij wijst erop dat het jaarlijks 3,5 miljard dollar aan geldovermakingen van migranten ontvangt, vier keer zoveel als de ontwikkelingshulp die het jaarlijks binnenhaalt. In zes hoofdstukken wordt ingegaan op de Todgha-vallei. De Haas verbleef twee jaar in deze regio. Hij beschrijft de geschiedenis van de vallei; de effecten van de mondialisering op de vallei (sterk toegenomen door binnenlandse en buitenlandse migratie); de mate waarin migratie deel uitmaakt van de multi-lokale en multi-sectorale bestaansstrategie van oasehuishoudens; de

mate waarin de migrantenhuishoudens investeren in agrarische en niet-agrarische sectoren; en de gevolgen van migratie op sociaal-cultureel terrein. De belangrijkste conclusie van De Haas luidt dat 'migratie een positief effect gehad heeft op de sociale en economische ontwikkeling van de Todgha-vallei'. Dit geldt echter vooral voor de teruggekeerde internationale migrantenhuishoudens. Wel profiteren de andere huishoudens (niet-migrantenhuishoudens en binnenlandse migrantenhuishoudens) van de economische effecten van de uitgaven en investeringen van deze teruggekeerde internationale migranten. Het idee van de migratie-pessimisten, dat migratie economisch en sociaal slecht is voor het land van herkomst, gedeeld door vele tegenstanders van migratie (die zich vooral in de 'ontvangende landen' bevinden), heeft De Haas dus voorlopig van tafel geveegd. (Z.E.P.)